

ÚJ MEGVILÁGÍTÁSBA HELYEZI AZ ERDÉLYI ÉS KÁRPÁT-MEDENCEI FALKÉPKUTATÁST A KALOTASZEGI FELTÁRÁS

Szenzációs művészettörténeti lelet Magyarvistán

Hatalmas előrelépést jelent az egész erdélyi falképkutatásra nézve, hogy sikerült datálni a magyarvistai református templom fedélszerkezetét és ezáltal a freskóit. „Ez kicsit olyan, mint mikor az ember sötétben tapogatózik és felgyújtják a villanyt” – írta le a Krónikának a kalotaszegi feltárás jelentőségét Kiss Lóránd falkép-restaurátor.

» PAP MELINDA

Művészettörténeti szempontból szenzációs felfedezésnek minősül és az egész erdélyi falképkutatást új megvilágításba helyezi, hogy a szakemberek datálni tudták a magyarvistai templom 700 éves fedélszerkezetét és annak freskóit. Ezáltal ugyanis egy egész, számos erdélyi templomban megtalálható falképfestési stílust sikerült beazonosítani, időben behatárolni – vázolta a Krónikának a magyarvistai felfedezés jelentőségét Kiss Lóránd falkép-restaurátor. A Kolozsvártól mindössze 14 kilométerre található kalotaszegi faluban tett jelentős felfedezésről csütörtökön délután budapesti sajtótájékoztatót tartottak a szakemberek, a műemlék épület felújítása ugyanis a Teleki László Alapítvány égisze alatt zajlik a magyar kormány által létrehozott és finanszírozott Rómer Flóris-terv keretében. Ennek részeként végeztek dendrokronológiai vizsgálatokat (a fák évgűrűinek vizsgálatán alapuló kormeghatározási módszer) a templomban. A kutatás alapján megállapítható, hogy a magyarvistai templomhajó egykori famennyezete és tetőszerkeze, valamint az azokat alátámasztó oszlop és mestergerenda 1329–1330-ban épült, és ezzel – mai tudásunk szerint – ez Erdély máig fennmaradt legrégebbi tető-, illetve fődémszerkeze. A felfedezés a templom rendkívül értékes falképeinek kutatásában is új eredményeket hozhat, közvetlenül azok datálását is segíti.

Az online közvetített budapesti sajtótájékoztatót Diószegi László, a Teleki László Alapítvány vezetője köszöntötte az egybegyűlteket, majd Perényi Lóránt, a magyar kormány Építési és Beruházási Minisztériumának építészeti stratégiáért felelős helyettes államtitkára kapott szót. Emlékeztetett, hogy a magyar kormány nagy hangsúlyt fektet az épített örökség védelmére, és nagy megtiszteltetésnek nevezte, hogy jelen lehet a magyarvistai felfedezés ismeretében, hiszen mint fogalmazott, „mérőkövet jelent a határon túli műemlékvédelemben”. „A határon túli magyarság emlékei közös kultúrtörténetünk emlékei” – mutatott rá, hangsúlyozva, hogy emiatt a magyar kormány

saját felelősségének tekinti ezek felkutatását, megmentését. Kovács Gergely művészettörténész a különböző szakterületek közötti átjárás fontosságáról beszélt, hiszen a magyarvistai felfedezés is ennek eredménye. Előadásában a Kárpát-medencében található, italo-bizantin stílusban készült freskók közötti hasonlóságokra hívta fel a figyelmet, melyet eddig számos szakember kutató, de ezek keletkezési idejére nem volt biztos utalás. Magyarvistáról a most ismertett dendrokronológiai vizsgálatokból tudják, hogy freskói 1330-ban készülhettek, mutatott rá a szakember, aki szerint ez számos freskó keletkezésének meghatározásában segíthet. Elmondta, a freskók közül a leglátványosabb rokonságot az úgynevezett Gelencei-körbe tartozók mutatják, azaz amelyek a háromszéki Gelence templomában található falképekhez hasonló stílusban készültek. Ezek az alakokra széles, markáns szemek, orrok, erőteljes, metszett áll, vastag kontúrok jellemzők. Hozzátette, bár a felsorolt példák nem tekinthetők szigorúan homogén csoportnak, az egyes freskók közötti reális és szoros kapcsolat mutatható ki.

„Nagy művészettörténeti felfedezésről van szó, de ott mégiscsak emberek élnek” – jelentette ki Dr. Diószegi László, majd a budapesti szervezők élőben kapcsolták a magyarvistai templomot, ahol az erdélyi szakemberek ismertették a felfedezést. Felházi Zoltán magyarvistai református lelkész házaspár a falu történetéről mesélt, elmondva, hogy legalább ezeréves településről van szó, és nemrég kelta temetőre bukkantak a határában. Külön kitért a messze földön híres vistai kőfaragókra, majd felesége, a szintén lelkipásztor Felházi Klára beszélt a templom eddigi felújításáról, megköszönve az ebben részt vállaló közéleti személyiségek és szakemberek segítségét. „Az, hogy ez a templom évszázadokon megmaradt így, egy csoda, isteni kegyelem” – fogalmazott.

„Állunk elébe”

Csók Zsolt régész az eddigi kutatásokat ismertette elmondta: eddig inkább csak találatások vannak, így szerintük a templom belsejében átfogó régészeti kutatásra lenne szükség, mely az időbeli keletkezési folyamatokra is jobban rávilágítana. „Kíváncsian várjuk a további fejleményeket, és állunk elébe ennek a csodálatos szakmai kihívásnak” – fogalmazott. „Örülök annak, hogy a középkori Erdély ilyen új dimenziókkal bővül, mint ez a felfedezés” – jelentette ki Kiss Lóránd falkép-restaurátor is, hangsúlyozva: az, hogy a diadalív falképe szépen rá van simítva a mestergerendára, egyértelműen jelzi, hogy ezt nem törhették utólag bele a falba, csakis előtte kerülhetett oda. Elmondta, örül, hogy ez a felfedezés mediatiszálva lett, ugyanis a vistai templom még sok meglepetést tartogat, hiszen a tel-

FORRÁS: FACEBOOK/MAGYARVISTAI REFORMÁTUS EGYHÁZKÖZSÉG

Évszázados érték. A felfedezés fényében a magyarvistai templom fedélszerkeze a legrégebbi Erdélyben

jes északi hajófal ki van festve, de a nyugati és a déli hajófal egy része is. „Valószínűleg, hogy a további falképek feltáráshoz is hozzásegít ez a felfedezés, mediatiszálás” – vélte a szakember.

Nagy szakmai sikernek tekintik, hogy már ott tart az erdélyi dendrokronológiai kutatás, hogy 14. századi tölgyfa szerkezeteket tudnak keltezni, hangsúlyozta Tóth Boglárka, a dendrokronológiai vizsgálatokat végző csíkszeredai cég képviselője. Elmondta: húsz év kutatására volt szükség ehhez. Azt is nagy eredménynek nevezte, hogy az erdélyi műemlékvédő szakma is ott tart, hogy számol a dendrokronológiai vizsgálatok eredményével, és tisztában vannak azzal, hogy semmilyen más módszer nem ad ennyire pontos kormeghatározást. „Nagyon gazdag ez az épület” – hívta fel a figyelmet Weisz Attila művészettörténész egy korábbi tanulmányát ismertette. Elmondta, hogy az említettek mellett a magyarvistai templom kutatása során még számos érdekesség került elő, értékes kőmaradványok is vannak, és számos új falképet is sejtene a meszelés alatt. „Szerintem, azaz reményeim szerint itt csak elkezdődtek a kutatások, feltárások” – mondta, hangsúlyozva, hogy a régészeti feltárások izgalmas felfedezéseket hoznának e tekintetben. „Bármi kiderülhet még, rengeteg kutatható van még” – összegzett.

„Fogódzót jelent”

A műemlék épület restaurálásán dolgozó Kiss Lóránd falkép-restaurátor a Krónika kérdésére korábban telefonon elmondta, hogy ilyen jelentős felfedezésre eddig nem nagyon van példa Erdélyben, egyedülálló a maga nemében. „Számunkra, falkép-restaurátorok számára a jelentősége abban áll, hogy indirekt módon a falképeket is datálhatja. Teljesen be lehet bizonyítani, hogy a gerenda a falképek elkészülte előtt került a helyére és a falképeket nekidolgozták a gerendának. Így a falképekre vonatkozóan is van egy hozzávetőleges datálásunk, és nemcsak erre, hanem egy egész

csoportra, stílusvonulatra kivevithető” – magyarázta lapunknak Kiss Lóránd. Mint mondta, ez elsősorban azonos stílusú falképeket rejtő erdélyi templomok feltárásnál, kutatásánál jelent plusz támpontot, ezekről ugyanis eddig nem lehetett tudni az időszakot, amikor készülhettek, hiszen nagyon kevés ábrázoláson vannak évszámok. Ezért a mostani datálások nagy segítségükre vannak a szakembereknek, hangsúlyozta Kiss Lóránd. „Ez kicsit olyan, mint mikor az ember sötétben tapogatózik és felgyújtják a villanyt vagy kap egy elemlámpát. Fogódzót jelent” – érzékeltette a felfedezés jelentőségét a szakember. Hozzátette, hogy a vistai templom falkép-restaurálási munkálatainak még a kezdetén vannak, és az eddigi kutatás alapján egyértelmű, hogy nagyon nagy meglepetés vár a szakemberekre, ugyanis a templomhajóban óriási festett felületek vannak a meszeléstegek alatt. „Ezek két nagyon jól elkülöníthető festőcsapat munkái, a 14. század eleji diadalíven található falképcsoport a korábbi” – magyarázta Kiss Lóránd. Kérdésünkre, hogy a mostani felfedezés felülírhatja-e azt, amit a szakemberek eddig gondoltak az érintett erdélyi templomok kapcsán, Kiss Lóránd úgy fogalmazott: „egyáltalán most már lehet gondolni valamit”. Mint mondta, a vistai restaurálási munkálatok évekig el fognak húzódnani, és az ígéretek szerint folyamatos lesz a finanszírozás.

Egész stíluskört sikerült datálni

A Kolozsvártól 14 kilométerre fekvő magyarlakta település református temploma Erdély és a Kalotaszeg egyik legismertebb középkori műemléke, így a szakembereket annyira nem lepte meg az újabb, művészettörténeti szenzációnak számító felfedezés. Tájékoztatójuk szerint a kőből rakott, egyhajós, négyzetes szentélyű épület román kori nyugati kapuzata alapján a 13. század végén épülhetett. A templom gazdag festett faberendezéssel rendelkezik, melynek kiemel-

kedő darabjai az átalakított, késő gótikus papi szék, a hajó fölötti kazettás mennyezet, melyet faoszlop által tartott mestergerenda támaszt, a padok, a déli és a nyugati bejáratok ajtószármái, a szószek és a szószekkorona. Az épület mellett 18. századi harangláb emelkedik, legrégebbi harangja Mátyás-kori, 1487-es.

Falképei stilsztkailag egy Erdélyben jól ismert stíluskörbe igazodnak, melynek közismert példája a gelencei Szent László-legenda, de számos más helyszínen is megjelenik: Csíkszentimre, Homoródkarácsonyfalva, Felvinc, Boroskrakkó, Szék, Ördöngösfüzes stb. „A látványos stíluskört egyes kutatók italo-bizantinnek nevezik, de elterjedtsége miatt helyesebb egy itáliai hagyományokat használó, közép-európai gótikus tendenciáról beszélni” – fogalmaz közleményében a Teleki László Alapítvány. Rámutatnak, hogy a csoport falképeinek pontos keltezése problematikus volt, mivel sem történeti adat, sem évszámok felirat vagy más jellegű információ nem állt rendelkezésre egyik épület vonatkozásában sem, így az 1310-es évektől az 1340-es évekig terjedt a szakirodalomban az emlékek datálása. Emiatt volt különleges fontossága annak a restaurátori megfigyelésnek, hogy a falkép vakolata érintkezik a mennyezetet, és azon keresztül a tetőt is támasztó mestergerendával. A faelemek kivágását ugyanis dendrokronológiai elemzéssel ideális esetben éves (sőt évszázakos) pontossággal keltezni lehet.

„A Teleki László Alapítvány támogatásával ez az igen fontos vizsgálat is megvalósult, melyből kiderült, hogy a szerkezet egyik pontosan keltezhető fáját 1329–1330 telén vágták ki, így a szerkezet megépítésre már 1330-ban sor kerülhetett, tehát a falképek ennél nem lehetnek korábbiak” – hangsúlyozták. A dendrokronológiai vizsgálatokat idén ősszel végezte el a csíkszeredai Anno Domini Dendrolab csapata a templomban kutató falkép-restaurátorok és művészettörténész kezdeményezésére.